

8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARINDA YER VERDİKLERİ ANLATIM BİÇİMLERİ İLE DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI*

THE WAYS OF THINKING DEVELOPMENT WITH EXPRESSION STYLES LOCATED IN THE WRITTEN EXPRESSIONS OF THE 8TH GRADE STUDENTS**

Yıldız YENEN AVCI¹

Öz

Anlatım biçimleri ile düşünceyi geliştirme yolları yazılı anlatımın niteliğini ve başarısını doğrudan etkileyen unsurlar arasındadır. Bu çalışma 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında tercih ettikleri anlatım biçimleri ile düşünceyi geliştirme yollarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Veriler 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı içinde Aydın ili Efeler ilçesinde MEB'e bağlı ortaokullarda okuyan 328 öğrencinin yazılı dokümanlarından elde edilmiştir. Bulgular tablolarda gösterilmiş, verilerin analizinde sıklık oranları kullanılmıştır. Araştırma bir ders saatiyle (40 dakika) ve düz yazı metinleri ile sınırlandırılmıştır. Serbest ve yaratıcı yazma yöntemleri ile elde edilen verilerin 142 tanesi olay yazısı 186'sı ise düşünce yazısıdır. Yazılı dokümanlar anlatım biçimleri bakımından dört temel unsura, düşünceyi geliştirme yolları bakımından ise 15 anlatım yoluna göre incelenmiştir. Düşünceyi geliştirme yolları öğrencilerin çalışmalarında yer verdiği uygulamalar çerçevesinde belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda tür sınıflaması yapılmaksızın yazılı anlatımda en çok kullanılan anlatım biçiminin öyküleyici anlatım, düşünceyi geliştirme yolunun ise görsellerden yararlanma olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın en az kullanılan anlatım biçimi tartışma; düşünceyi geliştirme ise sözel bilimsel ifadelerden yararlanmadır.

Anahtar Kelimeler: Yazılı Anlatım, Anlatım Biçimleri, Düşünceyi Geliştirme Yolları.

* Bu çalışma 23-25 Mart 2018 tarihinde Afyonkarahisar'da gerçekleşen UBEK-ICSE Uluslararası Bilim ve Eğitim Kongresi'nde sunulan bildirinin tam metin hâlidir.

** This study is a full text form of the paper presented at the International Congress on Science and Education- UBEK-ICSE held in Afyonkarahisar on 23-25 March 2018.

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, y_yenen@hotmail.com

Abstract

Expression styles and ways of developing thought are among the factors directly affecting the quality and success of written expression. This study aims to reveal the ways in which 8th grade students develop their thinking with their preferred expression styles in their written expressions. Research is a descriptive study in the screening model. Data were obtained from the written documents of 328 students studying in MEB-affiliated secondary schools in Efeler Country, Aydın Province in 2016-2017 Education Year. Results have been shown in the tables. In the analysis of the data, frequency rates have been used. The research is limited to one lesson hour (40 minutes) and prose texts. 142 of the data obtained by free and creative composition methods are event writings and 186 of them are think piece. Written documents were analyzed according to four basic factors in terms of expression styles and 15 ways of thinking development. The ways of thinking development were determined within the framework of the practices that students place in their work.

As a result of the research, it is determined that the most used style of expression without type classification is narrative expression, and the most commonly way of thinking development is to make use of the visuals. However; the least used style of expression is the discussion, and the least thinking development is to make use of verbal scientific expressions.

Keywords: *Written Expression, Expression Styles, Ways of Thinking Development.*

1. GİRİŞ

Anlatım bir kimseye bir şey söyleme ve anlatma işidir ve amacımıza göre yön ve biçim kazanır (Özdemir, 1999, s. 149). “Yazılan bütün yazıların bir amacı vardır. Başta bu amaç, sonra yazı biçimi yazının türünü belirler.” (Bayramıçlılar, Tosun ve Ak, 1990, s. 19). Yazma amacının belirlenmesi ve amaca uygun anlatım tarzının seçimi ile metnin oluşturulması sürecinde öncelikle konunun, yazma amacının ve anlatım tarzının belirlenmesi sağlanmalı, sonrasında ise yazı planı netleştirilmelidir (Karadağ, 2011, s. 148). Dinleyen ve okuyanlar üzerinde iyi bir tesir bırakmak için anlatım “Bir konuyu açıklayarak okuyucuya bilgi verme; Bir onu ya da olgu üzerine yerleşmiş yargıları değiştirme; Duyulan ve görülenlere okuyucuyu ortak etme; Okuyucuyu bir olayın içerisine götürme” amaçlarından birine uygun olmalıdır. Anlatıma yön veren bu dört amaç dört anlatım biçimini yaratmıştır. Bunlar: açıklama, tartışma, betimleme ve öykülemedir. Sözlü veya yazılı bütün anlatımlarda bu anlatım biçimlerinden biri ya da birkaçı olabilir. Okuyucu ve dinleyiciye bilgi verme işi olan açıklayıcı anlatım, okuyucu ve dinleyicinin bir konu üzerindeki kanı, düşünüş ve davranışlarını etkileyip değiştirmeyi amaçlayan tartışmacı anlatım, birtakım görüntüler yardımıyla izlenimleri zenginleştiren betimleme ve bir olayın içinde yer almasını sağlayan öyküleyici anlatım yapma, zorlama yollar değil, amacımızın doğal bir sonucudur. Okuyucu ve dinleyici üzerinde bırakılmak istenen etki bu dört amaçtan hangisini seçileceğini bize gösterecektir (Özdemir, 1999, s. 149).

Açıklayıcı anlatımda öğretme, bilgi verme hedeflenir. İyi bir açıklama yapabilmek için konunun iyi anlaşılması sağlanmalı, bilgiler doğru ve düzenli verilmeli, genellemelerden kaçınılmalı ve düşünceler belirginleştirmelidir. Ayrıca anlatımın açık, sade, duru ve doğrudan olmasına özen gösterilmeli ve alıntılara, örneklere, karşılaştırma ile tanımlamalara yer verilmelidir (Bayramıçlılar, Tosun ve Ak, 1990, s. 21-22). Düşüncelerin mantıksal bir tarzda iyi planlanmasını gerektiren bu tür anlatımda sınıflandırma, inceleme,

yönteminden ya da görsel ve ana düşünceyi destekler nitelikteki resim, plan ve şemalardan yararlanılır (Aktaş ve Gündüz, 2011, s. 201).

Betimleyici anlatım çevre, kişi, nesne veya olayları belirgin nitelikleriyle tanıtmak demektir (Bayramıçlılar, Tosun ve Ak, 1990, s. 26). Betimleme varlıkların niteliklerini sözcüklerle resim çizme ve okuyucunun gözleri önünde görüyormuşçasına canlandırma işidir (Kantemir, 1981, s. 224). Betimleme yaparken dikkat çekmeyen, gereksiz ayrıntılara girilmemeli, önce genel sonra özel ayrıntılar mantiki sıralamaya göre tasvir edilmelidir (Gülensoy, 2014, s. 275).

Diğer bir anlatım biçimi ise öyküleme yani öyküleyici anlatımdır. Eylem hâlindeki olguların anlatılması olan öyküleme yaygın olarak kullanılan bir anlatım biçimidir (Özdemir, 1999, s. 149). Öyküde temel olan olaydır, ele alınan fikir olaylar içindedir ve her şey hareket hâlinindedir. Okuyucuya heyecan verme ve onu olaya katma amacını taşıyan bu anlatım biçiminde olayların akışı zincirleme hâlinde gelişir ve hareket ögesiyle birbirine bağlanır (Kantemir, 1981, s. 217). Anlatımda hikâyenin temel unsurları olay örgüsü içinde neden-sonuç ilişkilerine dikkat edilerek verilmelidir (Bayramıçlılar, Tosun ve Ak, 1990, s. 25).

Tartışmacı anlatım öğretmenin yanı sıra bir kanıyı değiştirme, bir düşünceyi çürütme amacını güder. Her iki durumda da öne sürülecek kanıtlar iyi seçilmeli, konunun dışına çıkılmamalı, karşı çıkılan düşüncenin yanlışlığı ve tutarsızlığı kanıtlarla gösterilmelidir (Özkırımlı, 2006, s. 247). Kantemir'e göre (1981, s. 228-229) temel gayesi fikir çatışmasını ve düşünüş ayrılığını ortadan kaldırmak olan bu anlatım biçiminde başarı sağlamak için aşağıdaki hususlara dikkat etmek gerekir:

1. Konuyu ve bu konu üzerinde ileri sürülecek öneriyi iyice kavramak
2. Kanıtları iyice seçmek (Bunlar, düşüncelerimize dayanak olacak fikir ve bilgilerdir.)
3. Konu dışına çıkmamak
4. Karşıt olduğumuz fikrin doğru olmayan yönlerini bulmak ve ortaya koymak
5. Konuyu gerektirdiği ölçüde, örneklere, karşılaştırmalara, istatistiklere başvurmak gerekir.

Hangi anlatım biçimi seçilirse seçilsin temel gaye düşündüklerimizi ve tasarladıklarımızı karşımızdakine aktarmaktır. Bu aktarım bazı yollara başvurularak aracılılıkla gerçekleşir. Düşünceler ne denli zengin olursa olsun bunlar geliştirilmeden kısa ve yoğun bir yargı olarak kalırsa etkili bir anlatım elde edilemez (Özdemir, 1979, s. 134). Doğru ve yerinde kullanıldıklarında anlatım biçimlerini daha etkili duruma gelmesini sağlayan yollar şunlardır:

1. Tanımlama: Açıklamanın en kestirme ve yalın yolu olan tanımlama, bir kavramı sözcüklerle göstermedir. Tanımlama kısaca "Bu nedir?" sorusuna verilen cevaptır (Özdemir, 1979, s. 78).

2. Tanık Gösterme: Öne sürülen düşüncenin inandırıcılığını kılmak için o alanda yetke (otorite) olmuş kişilerin tanıklığına başvurma yoludur. Tanık olarak gösterilecek kimsenin karşımızdakilerce bilinip bilinmemesi ve ona karşı güveninin olup olmadığı göz önünde tutulmalıdır (Özdemir, 1979, s. 88-89).

3. Kişileştirme: İnsan dışındaki varlıklara insana ait özellikler -konuşma, düşünme, gülme, ağlama vb.- kazandırmaya denir.

4. Karşılaştırma: En az iki kavramı benzerlik ve farklılıkları yönünden kıyaslamaya denir. En, daha, gibi, kadar, daha çok vb. ifadeler cümleye karşılaştırma anlamı verir.

5. Benzetme: En az iki kavram arasında çeşitli yönlerden ilişki kurarak bir kavramı diğerine benzetmeye denir. Bu anlatım yolu benzetme edatları –gibi, kadar-yapılabileceği gibi “–ce” ekiyle ve “benzer” sözcüğünün kullanımıyla da gerçekleşebilir.

6. Örnekleme: Düşüncüyü geliştirmenin bir diğer yolu olan örnekleme; soyut bir düşünceye somutluk katmak, onu okuyucunun zihninde canlandırmaktır. Gördüklerimizden, yaşadıklarımızdan, okuduklarımızdan ya da tasarladıklarımızdan seçilen örnekler kimi durumlarda sayfalarca açıklamadan daha etkili olur (Özdemir, 1979, s. 78).

7. İç Konuşma: Gramer kuralları ve söz dizimi bakımından uygunluk gösteren, düşünceler arasında mantıksal bir bağ olan iç konuşma, kahramanın kafasının içini okura doğrudan doğruya aktaran sessiz konuşmadır (Moran, 1994, s. 64) İç konuşma kahramanın iç dünyasını şekillendiren duygu, düşünce, hayal ve isteklerin sese gerek duymadan okuyucuya ulaşmasını sağlar.

8. Sayısal İfadelerden Yararlanma: Yazılı ve sözlü anlatımda geçen ve düşüncüyü farklı boyutlara çeken, her sayısal ifade bu anlatım tekniğine örnektir. Sayısal ifadeler araştırma sonuçları olabileceği gibi önemli olay ve durumları anlatan tarihler, düşüncüyü inandırıcı kılan rakamsal ifadeler de olabilir.

9. Şiir Yoluyla Anlatım: Duygu, düşüncelerin şiir yoluyla dile getirilmesidir. Hangi türde ve anlatım biçiminde uygulanırsa uygulansın bu anlatım yolu yazılı anlatıma sanatsal bir hava katmakta, öğrencilerin duygu dünyalarını düşünce dünyalarıyla birleştirmesine olanak sağlamaktadır. Anlatılan konu ile ilgili yer verilen şiirler genellikle kısadır; yani bir ya da birkaç dörtlükten oluşmaktadır. Ölçülü olabildiği gibi serbest tarzda da yazılabilen bu şiirlerin tek parçadan oluşanları genelde akrostiş şeklinde yazılmaktadır.

10. Diyalog (Karşılıklı Konuşma): En az iki kişinin herhangi bir konu hakkında konuşurularıyla gerçekleşen diyalog, özellikle olaya dayalı türlerde yaygın olarak kullanılan bir anlatım tekniğidir.

11. Görsellerden Yararlanma: Bu anlatım yolunda duygu ve düşüncelerin görsel materyallerle desteklenmesi söz konusudur. Ele alınan konuyla ilgili bir görsel, kimi zaman bir kanıt kimi zaman da anlatımı tamamlayan dekoratif bir unsur görevini yapar. Resim, karikatür, afiş, tablo, şema, grafik ya da fotoğraflar “Bir resim bin kelimeye bedeldir.” sözünü desteklercesine konuyu zenginleştirir, öğrencinin görsel yaratıcılığını ortaya koymasına fırsat verir, dilsel becerileri görsel becerilerle birleştirir. Öğrenciler konuya uygun olarak sayfanın kenarına ya da altına bir resim çizmekten, onu boyamaktan büyük keyif alırlar; çünkü ortaya çıkan eser yalnız renklerin, disiplinlerin değil, düşüncelerin de zenginliğinin bir göstergesi olur.

12. Aktarımlardan Yararlanma: Bu anlatım yolu, günlük olayların aktarılmasında sıradan kişilerin söylemlerine yer verilmesi ile gerçekleşir. Konu ile ilgili olarak tanınan veya uzman kişilerin düşüncelerine başvurulduğunda tanık göstermiş oluruz, konuyu ilginç hâle getirmek için de olaydaki kahramanların, çevremizdeki kişilerin duygu ve düşüncelerine yer verdiğimizde ise aktarımlardan yararlanmış oluruz. Aktarım değiştirilmeden aktarılmışsa doğrudan anlatım, bir başkasının ağzıyla dile getirilmişse dolaylı anlatımdır. Dolaylı anlatımda genellikle “-diğini, -eceğini” ifadeleri yer alır.

13. Olumlu ve Olumsuz Yönlerinden Bahsetme: Ele alınan konunun olumlu ve olumsuz özelliklerini dile getirmektir. Bu anlatım yolunda bahsi geçen olay, durum ya da varlık eleştirel bir bakış açısıyla ele alınır; anlatılan konu iyi, kötü taraflarıyla değerlendirilir.

14. İlişki Kurma: Duygu ve düşüncelerin yapısal ve mantıksal olarak birbirini takip etmesi cümleler arasında güçlü bir koordinasyonu sağlar. Yazılı ve sözlü anlatımda amaç-sonuç ilişkisi, sebep-sonuç ilişkisi ve koşul –sonuç olmak üzere üç tür ilişkiden söz etmek mümkündür.

15. Sözel Bilimsel İfadelerden Yararlanma: Duygu ve düşüncelerimizin doğruluğunu kanıtlamak için bilimsel gerçeklerden yararlanmaktır. Bu anlatım yolu sözün inandırıcılığını ve etki gücünü artırır; konuya nesnel bir değer katarak onun tarafsız bir bakış açısı ile ele alınmasını sağlar. Ayrıca bilimsel bilgiye olan ilgiyi artırır ve bunu yazılı anlatıma yansıtılmasına yardımcı olur.

Araştırmanın Amaç ve Önemi

Anlatım biçimleri ile düşüncüyü geliştirme yolları yazılı anlatımın başarısını doğrudan etkileyen ve aralarında sıkı bağlar olan unsurlardır. Her konu belirlenen biçim üzerinde ele alınır ve yazının yönünü, kapsamını ve niteliğini belirleyen çeşitli yollarla zenginleştirilir.

Temizkan (2011), üniversite öğrencilerinin bilgilendirici metinlerde düşüncüyü geliştirme yollarını kullanma durumlarını belirlemeyi amaçladığı araştırmasında öğrencilerin karşılaştırmayı her bir metinde 1,29; örnekleme 0,93; tanımlamayı 0,57; sayısal verileri 0,36; alıntı yapmayı 0,35; benzetmeyi 0,25 oranında kullandığını tespit etmiştir.

Öğretmen adaylarının tartışmacı metinlerinde düşüncüyü geliştirme yollarının kullanım durumlarını araştıran Gökçe ve Çelebi (2015), incelenen metinlerde açıklama ve örnekleme en sık; benzetme, sayısal verilerden yararlanma, zıtlık ve tanık göstermeye ise en az yer verildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Tiryaki ve Yılmaz (2016) çalışmalarında 7. sınıf öğrencilerinin farklı metin yapılarında kullanılan düşüncüyü geliştirme yollarını araştırmışlar ve öğrencilerin en fazla bilgilendirici metin yapısında (f=95) en az ise öyküleyici metin yapısında (f=60) düşüncüyü geliştirme yollarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya göre tartışmacı metin ise en çok düşüncüyü geliştirme yolunun (f=66) kullanıldığı ikinci metin yapısı olmuştur. Düşüncüyü geliştirme yolu bakımından ise öğrenciler en çok karşılaştırmaya (f=84) ve benzetmeye (f=43) yer vermişlerdir. En az kullanılan düşüncüyü geliştirme yolu ise tanık göstermedir (f=3).

Bu çalışma ise 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında tercih ettikleri anlatım biçimleri ile düşüncüyü geliştirme yollarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma konu ile ilgili kazanımların tamamlandığı düzey olan 8. sınıflara uygulanmış olması, düşünce ve olay yazılarının tercih edilme oranını ortaya çıkarması, yazılı anlatımlarda yer verilen anlatım biçimleri ile düşüncüyü geliştirme yollarının kullanım durumlarını araştırması ve tür sınıflaması (olay yazıları/düşünce yazıları) yapılmaksızın genel bir değerlendirmeye ulaşmış olması bakımından önem arz etmektedir.

2. YÖNTEM

Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Karasar'a (2009, s. 77-78) göre tarama modelleri bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar, araştırmaya konu olan birey, olay ya da nesne

kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Var olanı değiştirmeye kalkmadan gözlemleyebilmek son derece önemlidir. Çalışmanın evrenini 8. sınıflar örneklemini ise Aydın ilinde okuyan 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma 8. sınıf öğrencilerine 2. dönemin son haftalarında uygulanmıştır. Okullarda edebî tür, anlatım biçimleri ve düşüncüyü geliştirme yolu ile ilgili bilgilerin tamamı 8. sınıfta verildiğinden çalışma grubu olarak bu düzey seçilmiştir.

Araştırmanın veri toplama aracı serbest ve yaratıcı yazma yöntemleri ile elde edilen metinlerdir. Ortaokul 8. sınıfta okuyan 328 öğrencinin yazılı dokümanlarından elde edilen bu metinlerin 142 tanesi olay yazısı 186'sı ise düşünce yazısıdır. Bulgular tablolarda gösterilmiş, verilerin analizinde sıklık oranları kullanılmıştır. Araştırma bir ders saatiyle (40 dakika) ve düz yazı metinleri ile sınırlandırılmıştır. Yazılı dokümanlar anlatım biçimleri bakımından dört temel unsura (açıklayıcı anlatım, öyküleyici anlatım, betimleyici anlatım ve tartışmacı anlatım) düşüncüyü geliştirme yolları bakımından ise 15 anlatım yoluna göre incelenmiştir.

Düşüncüyü geliştirme yolları öğrencilerin çalışmalarında yer verdiği uygulamalar çerçevesinde belirlenmiştir: Tanımlama, Tanık Gösterme, Kişileştirme, Karşılaştırma, Benzetme, Örnekleme, İç konuşma, Sayısal ifadelerden yararlanma, Şiir yoluyla anlatım, Diyalog (Karşılıklı konuşma), Görsellerden yararlanma, Aktarımlardan yararlanma, Olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsetme, İlişki kurma, Sözel bilimsel ifadelerden yararlanma.

3. BULGULAR VE YORUM

İncelenen dokümanlarda anlatım biçimleri ile düşüncüyü geliştirme yollarının tespitine ilişkin olarak, olay yazıları ile ilgili veriler Tablo 1'de, düşünce yazılarına ait veriler ise Tablo 2'de; yazılı anlatımlarda yer verilen anlatım biçimleri ile düşüncüyü geliştirme yollarına ilişkin genel değerlendirme ise Tablo 3'te gösterilmiş, bulgulara ilişkin yorum ve açıklamalarda bulunulmuştur.

Tablo 1. Olay Yazılarında Yer Verilen Anlatım Biçimleri ile Düşüncüyü Geliştirme Yolları

Düşüncüyü Geliştirme Yolları	Anlatım Biçimleri				Toplam
	Açıklayıcı Anlatım	Öyküleyici Anlatım	Betimleyici Anlatım	Tartışmacı Anlatım	
Tanımlama	1	-	-	-	1
Tanık Gösterme	-	1	-	-	1
Örnekleme	-	2	-	-	2
Karşılaştırma	-	6	-	-	6
Kişileştirme	-	24	-	-	24
Benzetme	-	9	-	-	9
Sayısal İfadelerden Yararlanma	-	14	1	-	15
Sözel Bilimsel İfadelerden Yararlanma	-	-	-	-	-
İlişki Kurma	-	27	-	-	27
Şiir Yoluyla Anlatım	5	2	1	-	8
Olumlu ve Olumsuz Yönlerinden Bahsetme	3	-	-	-	3
Diyalog (Karşılıklı Konuşma)	-	28	-	-	28
İç Konuşma	-	4	-	-	4
Aktarımlardan Yararlanma	-	41	-	-	41
Görsellerden Yararlanma	12	18	7	3	40

Toplam	21	176	9	3	209
---------------	-----------	------------	----------	----------	------------

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi olay yazılarında açıklayıcı anlatıma 21 kez yer verilmiştir. Tanımlama (1), şiir yoluyla anlatım (5) olumlu ve olumsuz yönlerden bahsetme (3) ve görsellerden yararlanma (12) bu anlatım biçiminde görülen düşünceyi geliştirme yollarıdır.

Olay yazılarında öyküleyici anlatım, öğrencilerin en çok kullandığı (f=176) anlatım biçimidir. Öykülemenin uygulanmasında tanık gösterme (f=1), örnekleme (f=2), karşılaştırma (f=6), kişileştirme (f=24), benzetme (f=9), sayısal ifadelerden yararlanma (f=14), ilişki kurma (f=27), şiir yoluyla anlatım (f=2), tanıtma (f=11), diyalog (f=28), iç konuşma (f=4), aktarımlardan yararlanma (f=41) ve görsellerden yararlanma (f=18) yollarına başvurulmuştur. Olay yazılarında görülen bir diğer anlatım tarzı betimlemedir. Betimleyici anlatıma 9 kez yer verilmiştir. Sayısal ifadelerden yararlanma (f=1) ile şiir yoluyla anlatım (f=1) ve görsellerden yararlanma (f=7) betimleyici anlatımda tespit edilen anlatım yollarıdır. Olay yazılarında tartışmacı anlatıma yalnızca 3 kez yer verilmiştir. Bu anlatım biçimine uygun tek uygulama ise görsellerden yararlanmadır.

Tablo 2. Düşünce Yazılarında Yer Verilen Anlatım Biçimleri ile Düşünceyi Geliştirme Yolları

Düşünceyi Geliştirme Yolları	Anlatım Biçimleri				Toplam
	Açıklayıcı Anlatım	Öyküleyici Anlatım	Betimleyici Anlatım	Tartışmacı Anlatım	
Tanımlama	23	-	-	4	27
Tanık Gösterme	4	-	-	2	6
Örnekleme	14	-	2	7	23
Karşılaştırma	9	-	-	5	14
Kişileştirme	-	-	-	-	-
Benzetme	1	-	3	3	7
Sayısal İfadelerden Yararlanma	4	7	24	1	36
Sözel Bilimsel İfadelerden Yararlanma	1	-	-	-	1
İlişki Kurma	15	2	-	6	23
Şiir Yoluyla Anlatım	4	1	1	-	6
Olumlu ve Olumsuz Yönlerinden Bahsetme	13	-	-	-	13
Diyalog (Karşılıklı Konuşma)	-	-	-	-	-
İç Konuşma	3	1	2	-	6
Aktarımlardan Yararlanma	-	-	-	-	-
Görsellerden Yararlanma	14	12	5	3	34
Toplam	105	23	37	31	196

Yukarıdaki tablodan hareketle açıklayıcı anlatımın en çok kullanılan anlatım biçimi (f=105) olduğu görülmektedir. Kişileştirme, diyalog ve aktarımlardan yararlanma dışında bütün anlatım biçimlerine yer verilmiştir. Tanımlama (f=23), tanık gösterme (f=4), örnekleme (f=14), karşılaştırma (f=9), benzetme (f=1), sayısal ifadelerden yararlanma (f=4), sözel bilimsel ifadelerden yararlanma (f=1), ilişki kurma (f=15), şiir yoluyla anlatım (f=4), olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsetme (f=13), iç konuşma (f=3) ve görsellerden yararlanma (f=14).

Düşünce yazılarında en az kullanılan anlatım biçimi öyküleyici anlatımdır. Bu anlatım 23 yerde tespit edilmiştir. Sayısal ifadelerden yararlanma (f=7), şiir yoluyla anlatım (f=1), ilişki kurma (f=2), iç

konuşma (f=1) ve görsellerden yararlanma (f=12) bu anlatım tarzında yer verilen düşünceyi geliştirme yollarıdır. Düşünce yazılarında sıklıkla kullanılan ikinci anlatım biçimi (f=37) betimleyici anlatımdır. Bu yöntemin uygulanmasında örnekleme (f=2), benzetme (f=3), sayısal ifadelerden yararlanma (f=24), şiir yoluyla anlatım (f=1), iç konuşma (f=2) ve görsellerden yararlanma (f=5) uygulamaları görülmektedir.

İncelenen dokümanlarda tartışmacı anlatım 31 yerde tespit edilmiştir. Tartışmacı anlatımda; tanımlama (f=4), tanık gösterme (f=2), örnekleme (f=7), karşılaştırma (f=5), benzetme (f=3), sayısal ifadelerden yararlanma (f=1), ilişki kurma (f=6) ve görsellerden yararlanma (f=3) ile ilgili örnek tespit edilmiştir.

Tablo 3. Yazılı Anlatımlarda Yer Verilen Anlatım Biçimleri İle Düşünceyi Geliştirme Yolları

Düşünceyi Geliştirme Yolları	Anlatım Biçimleri												Toplam		
	Açıklayıcı Anlatım			Öyküleyici Anlatım			Betimleyici Anlatım			Tartışmacı Anlatım					
	O.Y.	D.Y.	T.	O.Y.	D.Y.	T.	O.Y.	D.Y.	T.	O.Y.	D.Y.	T.	O.Y.	D.Y.	G.T.
Tanımlama	1	23	24	-	-	0	-	-	0	-	4	4	1	27	28
Tanık Gösterme	-	4	4	1	-	1	-	-	0	-	2	2	1	6	7
Örnekleme	-	14	14	2	-	2	-	2	2	-	7	7	2	23	25
Karşılaştırma	-	9	9	6	-	6	-	-	0	-	5	5	6	14	20
Kişileştirme	-	-	0	24	-	24	-	-	0	-	-	0	24	0	24
Benzetme	-	1	1	9	-	9	-	3	3	-	3	3	9	7	16
Sayısal İfadelerden Yararlanma	-	4	4	14	7	21	1	24	25	-	1	1	15	36	51
Sözel Bilimsel İfadelerden Yararlanma	-	1	1	-	-	0	-	-	0	-	-	0	0	1	1
İlişki Kurma	-	15	15	27	2	29	-	-	0	-	6	6	27	23	50
Şiir Yoluyla Anlatım	5	4	9	2	1	3	1	1	2	-	1	1	8	7	15
Olumlu ve Olumsuz Yönlerinden Bahsetme	3	13	16	-	-	0	-	-	0	-	-	0	3	13	16
Diyalog (Karşılıklı Konuşma)	-	-	0	28	-	28	-	-	0	-	-	0	28	0	28
İç Konuşma	-	3	3	4	1	5	-	2	2	-	-	0	4	6	10
Aktarımlardan Yararlanma	-	-	0	41	-	41	-	-	0	-	-	0	41	0	41
Görsellerden Yararlanma	12	14	26	18	12	30	7	5	12	3	3	6	40	34	74
Toplam	21	105	126	176	23	199	9	37	46	3	32	35	209	197	406

Tablo 3'te ise genel değerlendirmeye ilişkin bilgiler gösterilmiştir. Buna göre olay ve düşünce yazılarında bütün anlatım biçimlerine yer verilmiş olsa da bunların dağılımları arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bu durum anlatım biçimleri ile metin türü arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Aynı durum düşünceyi geliştirme yolları için de geçerlidir. Olay yazılarında her biri farklı bir orana sahip olmak üzere toplam 15 düşünceyi geliştirme yolu kullanılmıştır. Düşünce yazılarında ise 12 anlatım yoluna

başvurulmuştur. Bu tespitten hareketle olay yazılarının anlatım yollarının çeşitliliği bakımından daha zengin olduğunu söylemek mümkündür.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Anlatım biçimi bir yazı ya da yaratıda ele alınan konunun dilde sergileniş durumudur (Bozkurt, 2010, s. 352). Anlatım biçimleri konunun ele alınış tarzını, amacını, metnin türünü belirleyen önemli kavramlardır. Her yazıda bir veya birden fazla anlatım biçiminin kullanıldığı görülse de konunun aktarımında baştan sona yalnızca bir anlatım tarzının ağırlığı hissedilir. Bir eserin hem hikâye hem de deneme niteliği taşımayacağı gibi iki veya daha fazla anlatım biçiminin de aynı oranda kullanılmış olması mümkün değildir. Belirli bir mantık silsilesi ve yazma planı çerçevesinde oluşan, genel olarak anlatım biçimi ya da tarzları olarak ifade edilen bu aktarım şekilleri duruma uygun düşen düşünceyi geliştirme yolları ile kullanıldıklarında etkili bir anlatımın anahtarı olurlar. Konunun daha iyi anlaşılmasını ve anlatımın zenginleşmesini sağlayan düşünceyi geliştirme yolları eserin dokusunu da sağlamlaştırır. Denilebilir ki anlatım biçimleri birer ağaçsa, düşünceyi geliştirme yolları da bu ağacın üzerinde barındırdığı çeşitli unsurlar (yaprak, çiçek, meyve, kelebek, kuş vb.) gibidir. Bu bakımdan düşünceyi geliştirme yollarının gelişigüzel ve plansız değil, anlatım biçimiyle ve diğer anlatım unsurlarıyla sıkı bir ilişki içinde olması gerekir. Belirli bir anlatım biçimi üzerinde ele alınan konular; ancak yazının yönünü, kapsamını, niteliğini belirleyen ve anlatım biçimi içinde eritilmiş düşünceyi geliştirici yollarla etkili ve başarılı bir esere dönüşebilir.

8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında tercih ettikleri anlatım biçimleri ile düşünceyi geliştirme yollarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada araştırma bulgularından hareketle öğrencilerin yazılı anlatımlarda bütün anlatım biçimlerine ve düşünceyi geliştirme yollarına yer verdiği; anlatım biçimleri ile metin türü arasındaki ilişkiden dolayı bunların dağılımları arasında önemli farkların bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca olay yazılarının anlatım yollarının çeşitliliği bakımından düşünce yazılarından daha zengin olduğunu söylemek mümkündür; çünkü olay yazılarında her biri farklı bir orana sahip olmak üzere toplam 15 düşünceyi geliştirme yolu kullanılmış; düşünce yazılarında ise 12 anlatım yoluna başvurulmuştur. Olay yazılarında en çok kullanılan anlatım biçimi; öyküleyici anlatım, düşünceyi geliştirme yolu ise aktarımlardan yararlanmadır. En az kullanılan anlatım biçimi tartışmacı anlatım, anlatım yolları ise tanımlama ve tanık göstermedir. Bu tür yazılarda sözel bilimsel ifadelerin kullanımına yer verilmemiştir.

Düşünce yazılarında en çok kullanılan anlatım biçimi açıklayıcı anlatım, düşünceyi geliştirme yolu ise sayısal ifadelerden yararlanmadır. Çalışma bu yönüyle makalesinde üniversite öğrencilerinin en çok karşılaştırmaya yer verdiğini belirten Temizkan'ın (2011) araştırmasıyla farklılık göstermektedir. 8. sınıflar üzerine yapılan bu çalışmada en az kullanılan anlatım tarzı öyküleyici anlatım, anlatım yolu ise sözel bilimsel ifadelerden yararlanmadır. Düşünce yazılarında kişileştirme, diyalog (karşılıklı konuşma) ve aktarımlardan yararlanmaya hiç yer verilmemiştir. Düşünceyi geliştirme yollarının olay yazılarında bulunma sıklığı 209, düşünce yazılarında ise 197'dir. İncelenen dokümanlar olay ve düşünce yazıları başlığı altında anlatım biçimlerinin ve düşünceyi geliştirme yollarının dağılımı bakımından farklılık gösterse de

genel toplamda birbirine yakın bir kullanım oranına sahiptir. Öğretmen adaylarının tartışmacı metinlerinde düşünceyi geliştirme yollarının kullanım durumlarını araştıran Gökçe ve Çelebi (2015) incelenen metinlerde açıklama ve örnekleme en sık; benzetme, sayısal verilerden yararlanma, zıtlık ve tanık göstermeye ise en az yer verildiği sonucuna ulaşmışlardır. Genel değerlendirmenin yapıldığı Tablo 3'te öğrencilerin tartışma metinlerinde en çok örnekleme ($f=7$), en az ise sayısal verilerden yararlanma ile şiir yoluyla aktarıma ($f=1$) yer verdiği görülmektedir. Araştırma bu yönüyle Gökçe ve Çelebi'nin (2015) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir.

Yazılı anlatım becerilerinde genel sıralama şöyledir: 1. Öyküleyici anlatım ($f=199$), 2. Açıklayıcı anlatım ($f=126$), 3. Betimleyici anlatım ($f=46$) ve 4. Tartışmacı anlatım ($f=34$).

İncelenen dokümanlarda düşünceyi geliştirme yolları bakımından genel dağılım ise şöyledir: 1. Görsellerden yararlanma ($f=74$), 2. Sayısal ifadelerden yararlanma ($f=51$), 3. İlişki kurma ($f=50$), 4. Aktarımlardan yararlanma ($f=41$), 5. Tanımlama ($f=28$) ve Aktarımlardan yararlanma ($f=28$), 6. Örnekleme ($f=25$), 7. Kişileştirme ($f=24$), 8. Karşılaştırma ($f=20$), 9. Benzetme ($f=16$) ile Olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsetme ($f=16$), 10. Şiir yoluyla anlatım ($f=15$), 11. İç konuşma ($f=10$), 12. Tanık gösterme ($f=7$), 13. Sözel bilimsel ifadelerden yararlanma ($f=1$).

Sonuç olarak tür sınıflaması yapılmaksızın yazılı anlatımda en çok kullanılan anlatım biçiminin öyküleyici anlatım, düşünceyi geliştirme yolunun ise görsellerden yararlanma olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bu yönüyle 7. sınıf öğrencilerinin farklı metin yapılarında kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını araştıran ve öğrencilerin en fazla bilgilendirici metin yapısında ($f=95$) en az ise öyküleyici metin yapısında ($f=60$) düşünceyi geliştirme yollarını kullandıklarını belirten Tiryaki ve Yılmaz (2016) çalışmasından da farklılık göstermektedir. Araştırmaya (2016) göre tartışmacı metin ise en çok düşünceyi geliştirme yolunun ($f=66$) kullanıldığı ikinci metin yapısıdır. Düşünceyi geliştirme yolu ise en çok karşılaştırmaya ($f=84$) ve benzetmedir ($f=43$). 8. sınıflar üzerine yapılan bu araştırmada ise en az kullanılan anlatım biçimi tartışma; düşünceyi geliştirme ise sözel bilimsel ifadelerden yararlanmadır. Tartışma ya da tartışmacı anlatım bilindiği gibi eleştiri türünde ağırlığını hissettirir. Türkçe Öğretim Programı'nda (MEB, 2006, s. 57) eleştiri türünün 8. sınıfta verilmesi gereken türler arasında olması eleştirinin temel anlatım biçimi olan tartışmanın da az tercih edilmesinde etkindir. Bu tespitlerden hareketle şu önerilerde bulunmak mümkündür:

Anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yolları başlığı altındaki konular metin türleri bilgisiyle birlikte verilmeli, öğrenci konuyu paragraflar halinde değil, metin düzeyinde kavramalı ve örnek uygulamalarla bilgiyi beceriye dönüştürmelidir. Örneğin, açıklayıcı anlatım deneme, makale gibi türlerle; tartışmacı anlatım eleştiri (tenkit) türüyle, öyküleyici anlatım ise olaya dayalı bütün türlerle (hikâye, masal) ilişkilendirilmelidir. Bir yazının belirli bir anlatım biçimi üzerine inşa edildiği, fakat diğer anlatım biçimleriyle de yükselip bezenebileceği düşüncesi telkin edilmelidir. Örneğin, "Arkadaşlığın Önemi" konulu bir denemede kısa bir hikâyeye, en iyi arkadaşını anlatan bir betimlemeye yer verilebileceği, bu durumun anlatımı zenginleştireceği belirtilmelidir. Ayrıca konu ile ilgili araştırmalar farklı düzeylerde de yapılmalı, çalışma grupları arasında ortaya çıkan farklılık ve benzerliklerin nedenleri üzerinde durulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bayramıçlılar, Ö., Tosun, N. S. ve Ak, N. (1990). *Sözlü, Yazılı ve Bilimsel Anlatım Teknikleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, F. (2010). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Can, E. ve Topçuoğlu Ünal, F. (2019). Öyküleyici metin türünde yazma becerisini geliştirmeye yönelik bir uygulama: Kurgu Merdiveni. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(1), 190-204.
- Gökçe, B. ve Çelebi, S. (2015). Fen Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Tartışmacı Metinlerinde Düşünceyi Geliştirme Yolları. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, (11-30).
- Gülensoy, T. (2014). Kompozisyonla İlgili Genel Bilgiler, *Türk Dili ve Kompozisyon içinde* (263-285). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kantemir, E. (1981). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi
- Karadağ, Ö. (2011). Yazma Eğitiminde Anlatım Tarzları ve Öğretimi, *Yazma Eğitimi içinde* (147-174). Ankara: Pegem A Akademi.
- Karadağ, Ö. (2003). Türkçe Eğitiminde Anlatım Tarzları. *TÜBAR*, XIII, 79-92.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaynaş, E. ve Anılan, H. (2015). Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Öyküleyici Metin Yazma Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(2015) 121-147.
- MEB (2006). MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Erişim: 10 Temmuz 2013, <http://ttkb.MEB.gov.tr/program2.aspx>
- Moran, B. (1994). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*. Cilt 1. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, E. (1999). *Sözlü- Yazılı Anlatım Sanatı (Kompozisyon)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, E. ve Binyazar, A. (1979). *Yazmak Sanatı Kompozisyon*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Özkırımlı, A. (2006). *Türk Dili Dil ve Anlatım*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Temizkan, M. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinlerde Düşünceyi Geliştirme Yollarını Kullanma Durumları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 31, 13-32.
- Tiryaki, E. N. ve Yılmaz, Z. (2016). 7.Sınıf Öğrencilerinin Metin Yapılarına Göre Düşünceyi Geliştirme Yollarının İncelenmesi. *Turkish Studies* 11/3 s. 2193-2208.
- Uğur, F. (2017). Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Bilgilendirici Metin Yapısı Unsurlarını Belirleme Düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14/39, 200-222.